

Міжнародне право

УДК 341.645

Сорокіна Анастасія Андріївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Сорокина Анастасия Андреевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Sorokina Anastasiia

Student of the

Yaroslav Mudriy National Law University

Демченко Василь Олександрович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Демченко Василий Александрович

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Demchenko Vasyl

Student of the

Yaroslav Mudriy National Law University

Асірян Сюзанна Рафіківна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри права Європейського Союзу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Асирян Сюзанна Рафиковна

кандидат юридических наук,

ассистент кафедры права Европейского Союза

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Asiryana Syuzanna

*Candidate of Legal Sciences,
Assistant at the Department of Law of the European Union
Yaroslav Mudryi National Law University*

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ЗАХИСТУ ПРАВ МІГРАНТІВ
ЕВРОПЕЙСКИЙ СУД ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА КАК
ИНСТРУМЕНТ ЗАЩИТЫ ПРАВ МИГРАНТОВ
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS AS AN INSTRUMENT OF
PROTECTION OF THE RIGHTS OF MIGRANTS**

***Анотація.** Дана стаття присвячена аналізу ролі Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) як інструменту захисту прав мігрантів. На підставі дослідження його практики зроблено висновок про те, що ЄСПЛ є ефективним засобом захисту порушених прав даної категорії осіб. Особливу увагу авторами приділено визначенню поняття «мігрант». Встановлено, що мігрант – це особа, яка переміщується з одного місця, регіону або країни до іншого, та яка як фізична особа наділена правом звернення до ЄСПЛ. Авторами виділено три види мігрантів: офіційні мігранти, мігранти, які не мають документів та мігранти, які потребують захисту, а також встановлено типовий перелік прав, які порушуються, щодо кожного з них.*

Виявлено, що група офіційних мігрантів в основному зазнає порушення таких прав і свобод, як свобода думки, совісті і релігії (стаття 9 Конвенції), свобода вираження поглядів (стаття 10), право на освіту (стаття 2 Протокола №1 до Конвенції) та заборону дискримінації (стаття 14). Мігранти, які не мають документів, зазвичай потерпають від порушення права на свободу та особисту недоторканість (стаття 5),

на заборону катування (стаття 3) та заборону колективного висилання іноземців (стаття 4 Протоколу №4). Право на свободу пересування (стаття 2 Протокола №4 до ЄКПЛ) та право на свободу та особисту недоторканність (стаття 5) порушується щодо мігрантів, які потребують захисту.

Розглянуто та проаналізовано окремі рішення ЄСПЛ, де Суд вказав на порушення вищезазначених прав. Констатовано, що за час функціонування Суду практика у справах відносно мігрантів зазнала значних змін, і наразі набуває ознак сталості та стабільності.

Велику увагу у статті приділено умовам прийнятності заяв, які подаються до Суду. В роботі автори акцентують увагу на підходах до розуміння поняття «потерпілий» як особи, що може скаржитися до ЄСПЛ, що дало змогу визначити дане поняття, його види та випадки набуття статусу потерпілого, виходячи із аналізу практики Суду.

Ключові слова: ЄСПЛ, мігрант, Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, практика Європейського суду з прав людини.

Анотація. Данная статья посвящена анализу роли Европейского суда по правам человека (далее – ЕСПЧ, Суд) как инструмента защиты прав мигрантов. На основании исследования его практики авторами сделан вывод о том, что ЕСПЛ является эффективным средством защиты нарушенных прав данной категории лиц. Особенное внимание авторами уделено определению понятия «мигрант». Установлено, что мигрант – это лицо, которое перемещается из одного места, региона или страны в другое, и которое как физическое лицо наделяется правом обращения в ЕСПЧ. Авторами выделено три вида мигрантов: официальные мигранты, мигранты, которые не имеют документов, и мигранты, которым требуется защита, а также определен типичный перечень прав, которые нарушаются, в отношении каждого из них.

Установлено, что группа официальных мигрантов в основном претерпевает нарушениям таких прав и свобод, как свобода мысли, совести и религии (статья 9 Конвенции), свобода выражения мнения (статья 10), право на образование (статья 2 Протокола №1 к Конвенции) и запрещение дискриминации (статья 14). Мигранты, которые не имеют документов, обычно подвергаются нарушениям права на свободу и личную неприкосновенность (статья 5), на запрещение пыток (статья 3) и запрещение коллективной высылки иностранцев (статья 4 Протокола №4). Право на свободу передвижения (статья 2 Протокола №4) и право на свободу и личную неприкосновенность (статья 5) являются правами, которые нарушаются в наибольшей степени у мигрантов, которым требуется защита.

Рассмотрено и проанализировано отдельные решения ЕСПЧ, где Суд указывает на нарушения вышеупомянутых прав. Констатировано, что за время функционирования Суда практика по делам относительно мигрантов претерпела значительных изменений, и на данный момент находится на этапе приобретения черт стабильности и устойчивости.

Большое внимание в статье уделяется условиям приемлемости жалоб, которые подаются в Суд. В работе авторы акцентируют внимание на подходах к пониманию понятия «потерпевший» как лица, которое имеет право на обращение в ЕСПЧ, что дало возможность определить данное понятие, его виды и случаи приобретения лицом статуса потерпевшего, исходя из анализа практики Суда.

Ключевые слова: *ЕСПЧ, мигрант, Конвенция о защите прав человека и основополагающих свобод, практика Европейского суда по правам человека.*

Summary. *The article is devoted to the analysis of the role of the European Court of Human Rights as an instrument of protection of the rights of*

migrants. Based on the research of its practice the conclusion that the Court is an effective instrument of protection migrants' rights was done. The essential attention was paid to detection of the definition «a migrant». Migrant is a person who moves from one place, region or country to another one, and who has right to apply to the Court. Authors identified three kinds of migrants: official migrants, undocumented migrants and migrants who need help, and a typical list of violated rights of each of them.

It was found that a group of official migrants mainly suffers from violations of such rights and freedoms as freedom of thought, conscience and religion (article 9), freedom of express (article 10), right to education (article 2 Protocol No.1) and prohibition of discrimination (article 14). Undocumented migrants are usually subjected to violations of right to liberty and security (article 5), prohibition of torture (article 3), prohibition of collective expulsion of aliens (article 4 Protocol No.4). Freedom of movement (article 2 Protocol No.4), right to liberty and security (article 5) are ones violated the most of migrants who need help.

Considered and analyzed certain decisions of the ECtHR, where the Court points to violations of the above-mentioned rights. It was acknowledged that during the functioning of the Court, the practice in such cases has changed, and now is going to be described as stable and sustainable.

Significant attention is devoted to the conditions of admissibility which an application to the Court must meet. Especially the authors pay attention on notion of victim as a person who has right to apply to the Court that gave an opportunity to detect the definition, the types of it and cases of granting the «victim» status based upon the practice of the Court.

Key words: *ECtHR, migrant, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the case law of the European Court of Human Rights.*

Постановка проблеми. За останні десятиліття чисельність населення в країнах Європи, в тому числі і країнах Європейського Союзу (далі – ЄС), зазнала чисельних змін. Так, відповідно до доповіді МОМ про міграцію в світі 2020 року станом на 2019 рік в Європі проживали понад 82 млн міжнародних мігрантів, що є збільшенням їх числа майже на 10% з 2015 року, коли в регіоні проживали 75 млн міжнародних мігрантів [1]. Небажання деяких країн, ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, приймати мігрантів, забезпечувати їх перебування, призводить до численних порушень їх прав. Ефективним інструментом захисту в даній ситуації стає саме ЄСПЛ як контрольний механізм Конвенції. Однак, у зв'язку із гостротою та специфічністю питання практика Суду не завжди є послідовною, а тому ми пропонуємо розглянути та виявити її недоліки і акцентувати увагу на позитивних тенденціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В ході дослідження було використано праці таких фахівців у галузі міжнародного та європейського права, як Л.Н. Ахкамова [21], Н. Є. Скоробогатова [24], Л. С. Карнажук [24], А.В. Тетерін [22], А.Ю. Ковальчук [5], Я. Ктискакіс [4], М.М. Сірант [23], та ін.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження генези розвитку практики ЄСПЛ в сфері порушення прав такої категорії осіб, як мігрантів, аналіз її тенденцій, ролі Суду як головного інструменту захисту прав мігрантів.

Виклад основного матеріалу. Словом «мігрант» описують особу, яка переміщується з одного місця, регіону або країни до іншого [2]. Інколи термін «мігрант» ототожнюють із терміном «іноземець», що є не зовсім термінологічно точним, оскільки іноземцем є «будь – яка особа, яка не є громадянином держави, в якій перебуває» [3], мігрант же є власне громадянином іноземної держави, апатридом, біпатридом, який здійснює

переміщення із країни проживання чи громадянської належності в іншу країну. Причини такого переміщення можуть бути різними: економічними, соціальними, культурними і таке інше. Такі причини також напряду можуть бути пов'язані із міжнародним правовим захистом. Якщо мігранти покидають країну, прагнучи уникнути переслідування за змістом статті 1А Конвенції 1951 року про статус біженців (Женевська конвенція), їх називають шукачами притулку, або біженцями. У цьому випадку вони мають право на спеціальний, розширений, захист, гарантований відповідно до вищезгаданої міжнародної конвенції. Однак якщо вони залишають країну з будь-якої іншої причини, їх називають мігрантами, на яких поширюються тільки загальні, а не спеціальні положення про захист відповідно до норм міжнародного права в сфері прав людини [4].

Наразі виділяють три види мігрантів: *офіційні мігранти*, *нелегальні* (або такі, які не мають документів) та *мігранти, які потребують захисту*. Офіційні мігранти є особами, які отримали дозвіл на в'їзд від країни, в яку вони прямують. Неофіційні – це мігранти, які в'їхали в країну незаконно або термін дії документу на проживання (чи іншого документу, який посвідчує право на проживання в іноземній країні) яких закінчився. В офіційній термінології ООН замість терміна «нелегальна міграція» (illegal migration) переважно вживається термін «неврегульована міграція» (irregular migration), а замість терміна «нелегальний мігрант» (illegal migrant) – «неврегульований» (irregular migrant) або «мігрант або іноземець без належних документів» (undocumented migrant or alien). Ці поняття відображають так званий гуманістичний підхід до явища нелегальної міграції, що базується на парадигмі прав людини. У його основі лежить принцип індивідуальної свободи, свободи переміщення, свободи вибору місця проживання [5]. Окрім цього, це пов'язується і з тим, що, на думку ГА ООН, незаконним може бути тільки діяння, особа ж «незаконною» бути не може (ГА ООН 1975 р., параграф 2) [4]. На відміну від

міжнародного права, в національних законодавствах і нормативних актах ЄС переважає поняття «незаконна або нелегальна міграція», яке відображає пріоритетність інтересів держави, що знаходяться у конфлікті інтересів з базовим правом людини на свободу пересування [5]. До третього виду належать апатриди, жертви торгівлі людьми, особи, яким було відмовлено в притулку, і які шукають захисту відповідно до міжнародного права, і т. ін.

Питання, до якого виду належить мігрант, є принципово важливим, оскільки зазвичай саме вид визначає, яке право особи може бути потенційно порушено. Так, коли йде мова про офіційних мігрантів, то переважно порушуються права, гарантовані ст.9 (свобода думки, совісті і релігії), ст.10 (свобода вираження поглядів), ст.14 (заборона дискримінації), ст.2 Протоколу №1 (право на освіту) та інші. Щодо другої групи, то це: ст.3 (заборона катування), ст.5 (право на свободу та особисту недоторканність), ст.4 Протокола №4 до ЄКПЛ (заборона колективного вислання іноземців) і т. ін. Щодо третьої категорії, то порушуються ст.5 (право на свободу та особисту недоторканність), ст.2 Протокола №4 до ЄКПЛ (свобода пересування) тощо.

Отже, розглянемо практику ЄСПЛ щодо «офіційних» мігрантів. З процесуальної точки зору їх можна поділити на два підвиди: ті, які в'їжджають на територію держави на правовій підставі, та ті, які вже в'їхали в іноземну державу та проживають на її території на правовій підставі. Особи, які належать і до першого і до другого підвидів, досить часто потерпають від невиконання державами-відповідачами принципу недискримінації, але за різних обставин. Заборона дискримінації передбачається ст.14 Конвенції: «Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою - статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження,

належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою» [6]. Наприклад, у справі Східно-Африканські азіати проти Сполученого Королівства (East African Asians v. the United Kingdom) Суд встановив наявність расової дискримінації, проявом якої було встановлення міграційного контролю для жителів колоній Східної Африки азійського походження, які вже були громадянами Сполученого Королівства. Окрім цього, Суд констатував, що диференційоване відношення до певної групи осіб на основі расового критерію являло собою таке, що принижує гідність, поведження. Таким чином, мало місце і порушення ст.3 Конвенції [7]. Цікавою є також справа Ферин (Feyn), у якій власник бельгійської компанії відкрито (усно і в оголошеннях) заявляв, що не прийматиме на роботу «іммігрантів». Було визнано, що це явний випадок прямої дискримінації на підставі расового чи етнічного походження [8]. Такі дії, на думку Суду, є недопустимими.

Слід зазначити, що порушення принципу недискримінації відбувається і щодо третьої категорії мігрантів, а саме «мігранти, які потребують захисту». У справі Фосі проти Греції та Саїдун проти Греції (Fawsie v. Greece and Saidoun v. Greece) було встановлено наявність дискримінації, а саме дискримінації при виплаті допомоги багатодітним матерям, офіційно визнаним політичними біженцями за ознакою національності [9]. Заявниці (громадянки Сирії та Лівану) з моменту отримання у 1990-х роках статусу політичних біженців, постійно проживали на території Греції. Компетентний орган відмовив їм у призначенні допомоги для багатодітних родин на тій підставі, що вони не є громадянами Греції чи однієї з держав – членів ЄС або біженцями грецького походження. ЄСПЛ не став заперечувати, що грецький законодавець переслідує ціль розв'язання демографічних проблем. Водночас він нагадав, що необхідно навести дуже вагомі підстави, аби виправдати відмінне ставлення, що базується виключно на підставі

громадянства, і тому відмовився визнати правомірним критерій, що полягає суто в наявності грецького громадянства чи походження. Суд звернув особливу увагу на те, що протягом періоду, який має значення для вирішення цієї справи, такий критерій не мав однакового застосування в законодавстві та судовій практиці. Крім того, Греція є стороною Женевської конвенції про статус біженців, відповідно до якої держави зобов'язані надавати біженцям, що на законних підставах перебувають на їхній території, ті самі державні виплати і допомогу, що і своїм власним громадянам. Тому відмова призначити скаржникам допомогу для багатодітних родин не має розумного виправдання [8].

Слід зазначити, що у недалекому минулому мігранти другого виду, так звані «нелегальні», зазнавали порушення права на освіту, гарантованого ст.2 Протоколу №1 до Конвенції: «Нікому не може бути відмовлено у праві на освіту. Держава при виконанні будь-яких функцій, узятих нею на себе в галузі освіти і навчання, поважає право батьків забезпечувати таку освіту і навчання відповідно до їхніх релігійних і світоглядних переконань» [10]. Це право також гарантовано ст.17 Європейської соціальної Хартії. Додаток до переглянутої Хартії пояснює, що дане положення застосовується до усіх осіб, включаючи мігрантів, молодше 18 років, за винятком випадків, коли відповідно до чинного законодавства, повноліття досягається раніше [11]. Так, важливим у розумінні цього питання видається рішення ЄСПЛ Тімішев проти Росії (Timishev v. Russia), оскільки Суд поставив право на освіту в ряд «основоположних цінностей демократичних суспільств, які створили Раду Європи» та наголосив, що право на освіту має кожна людина. На думку Суду, таке основне правило не може тлумачитися обмежено і є універсальним. Позбавлення дітей такого права на тій підставі, що їх батьки не є законно зареєстрованими мігрантами, є порушенням Конвенції права на освіту [4].

Продовжуючи тему порушень прав мігрантів, які незаконно перебувають на території держави, слід зазначити, що велика кількість таких порушень стосується пунктів 1,4 ст.5 Конвенції. Згідно ст.5 Конвенції: кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом: а) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом; б) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом; в) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою до провадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення; г) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу; д) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг; е) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції [6].

Таким чином, мігранти можуть бути затримані з різних правових підстав та стадіях міграції. Ув'язнення відбувається тоді, коли особа отримує відмову на в'їзд до відповідної країни, коли особа в'їхала до країни нелегально, і в подальшому цей факт був встановлений владою, в разі закінчення терміну дії дозволу на перебування в країні, або в разі, коли влада розглядає утримання під вартою осіб, які шукають притулку, як необхідність [4]. З цього приводу доцільно розглянути рішення «Нур Ахмед та інші проти України». Заявники виїхали з Сомалі та у різні дати

незаконно в'їхали до України з Росії без жодних документів, які б посвідчували їхню особу або дозволяли в'їзд чи перебування. Вони проживали у м. Вінниці, де згодом працівники міліції затримали їх як мігрантів без документів [13]. Вони вказували, що після затримання та до судового засідання їх було ув'язнено у відділах міліції. У відповідні дні затримань обох груп міліція та міграційні органи влади звернулись до суду з клопотаннями про поміщення цих заявників до центру тимчасового розміщення іноземців та осіб без громадянства. Вінницький окружний адміністративний суд в обох випадках задовольнив клопотання, встановивши, що заявники незаконно прибули до України, навмисно знищивши свої документи, що посвідчують особу. Враховуючи необхідність організації видворення, суди прийняли рішення про затримання заявників та їхнє поміщення до центру тимчасового розміщення на строк до 12 місяців. Після судових засідань стосовно всіх заявників були складені протоколи про адміністративне затримання, у яких як підстава було зазначено виконання рішення суду. Надалі заявників було направлено до центрів тимчасового проживання у Волинській та Чернігівській областях. 10 січня та 17 лютого 2012 року Вінницький адміністративний апеляційний суд розглянув апеляційні скарги заявників обох груп і дійшов висновку, що їх ув'язнення відповідало вимогам закону. Вищий адміністративний суд України відхилив касаційні скарги «грудневої групи» заявників. В січні та лютому 2012 року міліція звернулась до посольства Сомалі в Москві з метою видачі паспортів чи тимчасових проїзних документів обом групам заявників. В лютому 2012 року перший заявник подав заяву про отримання притулку; його заяву було відхилено в серпні того ж року. Суди першої та апеляційної інстанцій це рішення підтримали. Тоді ж восьмий заявник також звернувся з аналогічною заявою, проте її було відхилено. Шостому, сьомому та дев'ятому заявникам було надано додатковий захист в серпні, в листопаді

та травні 2012 року відповідно. Пізніше заявників було звільнено або вони самі покинули центри тимчасового розміщення. Що стосується другого заявника, то рішення про його видворення було ухвалено 25 квітня 2013 року. Немає жодних вказівок на те, що рішення про видворення були прийняті стосовно інших заявників. ЄСПЛ констатував порушення п. 1 ст. 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність) стосовно другого – дев'ятого заявників у зв'язку з відсутністю протоколів про їх затримання та ув'язнення до видачі ухвал про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Порушення п. 1 ст. 5 Конвенції стосовно другого – дев'ятого заявників у зв'язку з триманням їх під вартою відповідно до рішень національних судів за відсутності рішення про видворення. Порушення п. 1 ст. 5 Конвенції стосовно шостого заявника у зв'язку з його ув'язненням з 10 серпня по 17 жовтня 2012 року, щодо сьомого заявника – у зв'язку з його ув'язненням з 5 по 23 листопада, стосовно дев'ятого заявника – у зв'язку з його ув'язненням з 22 травня по 17 жовтня 2012 року. Порушення п. 4 ст. 5 Конвенції стосовно першого, шостого – дев'ятого заявників [14].

Схожою є справа «M.S. проти Словаччини та України» яка стосувалася скарги афганського мігранта на його арешт у Словаччині та повернення в Україну, потім в Афганістан, з обмеженим доступом до юридичної консультації та перекладачів. Заявник, пан M.S., був громадянином Афганістану. Його дата народження була спірною: заявник стверджував, що він народився в 1993 чи 1994 році, в той час як органи влади Словаччини та України зареєстрували дату – січень 1992 року. За словами заявника він залишив Афганістан в травні 2010 року після вбивства його батька, який працював в Департаменті національної безпеки Афганістану, в 2005 році, а член його сім'ї отримав лист із погрозою. Він в'їхав в Україну на початку липня 2010 року. 23 вересня 2010 року прикордонна поліція Словаччини заарештувала його під час незаконного

перетину території Словаччини. Його допитали, був наданий перекладач із словацької на англійську мову, а потім з англійської мови на пушту. Згідно з протоколом допиту він вказав, що не мав намір подавати заяву про надання притулку в Словаччині, а бажав поїхати в Західну Європу. Було прийнято рішення про його вислання в Україну, а наступного дня він був переданий органам влади України та поміщений в установу тимчасового утримання. В жовтні 2010 року суд видав наказ про його вислання з України та тримання під вартою до вислання. Його перевели в заклад для тимчасового розміщення іноземних громадян та осіб без громадянства до того, як в кінцевому підсумку його вислали в Кабул в березні 2011 року. Тим часом він подав заяву про надання притулку до українських міграційних органів стверджуючи, що він боявся переслідування у випадку повернення в Афганістан. Проте органи влади відхилили його запит, оскільки вони виявили, що особа не відповідає визначенню біженця відповідно до національного законодавства та Конвенції про статус біженців. Він стверджував, що протягом цих процедур намагався довести до відома як органів влади Словаччини, так і України той факт, що він був неповнолітнім, але не було вжито жодних дій. Заявник подав декілька скарг відповідно до ст. 3 (заборона нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження) та ст. 5§2 та ст.4 (право негайно бути повідомленим про причини арешту / право на законність затримання, встановлену судом без зволікань) стверджуючи, серед іншого, що його вислали в Афганістан без належного розгляду його заяви про надання притулку та ризиків, з якими він стикався, а також те, що його не повідомили про причини тримання під вартою в Україні. Відповідно до ст.34 (право на індивідуальне звернення) він також стверджував, що представнику НУО було відмовлено в доступі до нього в Україні, що не дозволило йому подати заяву про тимчасовий захід до Європейського суду з прав людини. ЄСПЛ констатував порушення Україною статей 3, 5§1 та 4 (d) [15].

Слід зазначити, що ЄСПЛ підкреслює специфіку утримання під вартою мігрантів та проводить відмінність з триманням під вартою осіб, які вчинили або підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень. Так, у справі Сааді проти Сполученого Королівства (Saadi v. The United Kingdom), Суд наголосив, що влада повинна проводити затримання на належних підставах з метою недопущення незаконного в'їзду осіб на територію країни, а умови тримання під вартою повинні відповідати даній меті, з урахуванням вразливості мігрантів. При цьому, всупереч вимогам щодо подальшої оцінки необхідності і пропорційності даних заходів щодо осіб, які підпадають під дію ст. 5.1 (b), (d) і (e) ЄКПЛ, тримання мігрантів під вартою може не бути крайнім заходом. Наприклад, ЄСПЛ погодився з короткостроковим триманням під вартою з метою забезпечення ефективного провадження у справі особи, що шукає притулок [4, с.19].

Можна стверджувати, що захист прав мігрантів ініціюється ними самостійно шляхом подачі заяви до ЄСПЛ. Всі заяви від осіб, що звертаються до Суду, включаючи мігрантів, повинні відповідати умовам ЄКПЛ та ЄСПЛ щодо їх прийнятності. Заява вважається прийнятною за умови виконання певних умов, основними з яких є: особа має бути жертвою порушення прав гарантованих Конвенцією; особа повинна вичерпати всі засоби національного захисту; особа повинна подати заяву в шестимісячний строк; заява не повинна бути анонімною; заява має не бути ідентичною до заяви, що вже була розглянута Судом чи була подана на розгляд до іншого міжнародного органу розслідування чи врегулювання, і якщо вона не містить нових фактів у справі. Доцільно розглянути кожен з цих критеріїв в контексті захисту прав мігрантів. Так, згідно зі ст.34 ЄКПЛ, особа, яка подає заяву до ЄСПЛ має бути жертвою порушення прав, гарантованих Конвенцією [6]. Постає питання, кого можна вважати жертвою за змістом ст.34. Суд вирішив, що поняття жертви є автономною концепцією, тобто ЄСПЛ не пов'язаний внутрішніми визначеннями і

правилами і повинен тлумачити поняття жертви без зайвого формалізму, у світлі умов, пропонованих сучасним суспільством, і з урахуванням того факту, що статус жертви може бути за певних умов пов'язаний з обставинами справи [4, с.84]. Вбачається, що ЄСПЛ розвив свою власну практику щодо «жертв», згідно з якою останні поділяються на «прямих» (особа безпосередньо зазнала порушень) та «непрямих» (особа знаходиться в тісному зв'язку з «прямою» жертвою) жертв. ЄСПЛ розглядає лише ті скарги, в яких заявник являється жертвою порушення ЄКПЛ. Окрім цього, скаргу може подавати лише жива людина. ЄСПЛ постановив, що скарга померлої особи не може бути прийнята до розгляду, навіть якщо вона подана представником померлого. Однак у випадку смерті жертви після подачі скарги Суд допускає підтримку скарги членами сім'ї, якщо останні зацікавлені в цьому. Статус жертви повинен бути виправданий протягом усього розгляду. У випадку визнання прямого порушення і надання відшкодування країною заявник втрачає свій статус жертви. Так, у справі Бурдов проти Росії (Burdov v. Russia) від 7 травня 2002 року, в параграфі 30 ЄСПЛ констатував: «Суд знову нагадує, що обов'язок відшкодувати будь-які передбачувані порушення Конвенції лежить в першу чергу на національних владі. У зв'язку з цим, питання про те, чи може заявник стверджувати, що є жертвою можливого порушення Конвенції, грає істотну роль на всіх стадіях провадження у справі відповідно до Конвенції» [16].

В контексті даного дослідження на особливу увагу заслуговує поняття «потенційної жертви», яке було введено Судом для захисту осіб, права яких, що гарантуються Конвенцією, можуть бути порушені в майбутньому. В справі «Ауад проти Болгарії» ЄСПЛ зазначив, що вислання апатрида Ауада палестинського походження, який заявляв про ризик піддатися жорстокому поводженню в разі вислання, буде розцінюватися як порушення ст.3 Конвенції [17]. В справі ж «Отман проти

Сполученого Королівства» ЄСПЛ вперше зазначив, що вислання особи буде порушенням ст. 6 ЄКПЛ (право на справедливий судовий розгляд) [18].

Слід зазначити, що ст.35 Конвенції містить правило, за яким Суд може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту, згідно із загальновизнаними принципами міжнародного права, і впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні [6]. Вищезазначене обумовлене допоміжною функцією ЄСПЛ, так як держави-учасниці повинні забезпечити насамперед захист прав за Конвенцією в своєму внутрішньому законодавстві. Однак вимога вичерпання всіх національних засобів захисту застосовується динамічно, тобто залежить від конкретної справи та всіх її обставин. Даний факт є підтвердженням гнучкості ЄСПЛ. Наприклад, в справі «Верітер проти Франції», Суд здійснив виключення з правила про вичерпання національних засобів правового захисту, оскільки вимога до заявника про використання певного засобу правового захисту була невідповідною перешкодою для реалізації його права за ст. 34 ЄКПЛ [19].

Можна зазначити, що чимала кількість рішень була прийнята судом щодо строку подачі скарги. У цьому контексті цікавою видається справа «О. Локлін та інші проти Сполученого Королівства», де Суд зазначив, що відповідно до правила шестимісячного терміну, національний суд повинен остаточно затвердити положення заявника по відношенню до об'єкта скарги. Термін починається з того моменту, коли рішення стає *res judicata*. Судом також було наголошено, що допустимими є тільки стандартні і ефективні засоби правового захисту, оскільки заявники не повинні піддаватися спокусі обійти вказаний термін, подаючи неправомочні скарги в неналежні органи. Схожим чином, заяви на відновлення розгляду або нестандартні засоби правового захисту до уваги не приймаються, і в

принципі не дозволяють вийти за рамки правила шестимісячного терміну, за винятком випадків, коли такий нестандартний засіб є єдино доступним [20].

Останній критерій допустимості заяви закріплений в ст.35.1 Конвенції: заява за своєю суттю не є ідентичною до заяви, що вже була розглянута Судом чи була подана на розгляд до іншого міжнародного органу розслідування чи врегулювання, і якщо вона не містить нових фактів у справі [6]. Дане правило направлено на недопущення появи дублюючих один одного справ, а також безлічі міжнародних розглядів щодо однієї справи.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, роль ЄСПЛ як інструменту захисту прав мігрантів виявляється при зверненні до нього мігрантом, права якого були порушені. При цьому має виконуватися низка вимог щодо прийнятності такої заяви, включаючи суб'єкта подання та ін. Важливо, що права, за захистом яких звертається заявник, мають бути гарантовані Конвенцією. Зазвичай, оскаржуване право чи свобода, які є предметом звернення із заявою до Суду, органічно пов'язано із тією чи іншою категорією, до якої належить мігрант. В вітчизняній доктрині зазвичай виокремлюють офіційних мігрантів, мігрантів, які не мають документів та мігрантів, які потребують захисту. При цьому мігрант як родове поняття в даному контексті тлумачиться як особа, яка переміщується з одного місця, регіону або країни до іншого, та яка як фізична особа наділена правом звернення до ЄСПЛ.

Підсумовуюче вищевикладене, слід зазначити, що практика ЄСПЛ щодо захисту прав даної категорії осіб пройшла великий шлях до набуття характеристики сталості. Суд зарекомендував себе як надійний захисник осіб, права яких порушуються, в тому числі і мігрантів. Слід підкреслити, що головна відповідальність за порушення прав мігрантів лежить саме не

держав, яким рекомендується внесення змін до їх законодавств з метою покращення правового становища цих осіб.

У подальшому актуальність зберігають дослідження питань наявних колізій щодо реалізації окремих конвенційних прав мігрантів, в першу чергу, прав щодо в'їзду та виїзду до приймаючої країни.

Література

1. Доклад о миграции в мире. 2020 // Международная организация по миграции (МОМ). 2020. №1. С. 529. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/final-wmr_2020-ru.pdf
2. Матеріали CourTalks. 2016. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/COURTalks_Asyl_Talk_ENG.pdf
3. Резолюція 40/144 Генеральної Асамблеї ООН від 13 грудня 1985 року "Декларація про права людини щодо осіб, які не є громадянами країни, в якій вони проживають" : Резолюція Орг. Об'єдн. Націй від 13.12.1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_227 (дата звернення: 14.04.2021)
4. Ктистакис Я. Защита прав мигрантов в соответствии с нормами Европейской конвенции о правах человека и Европейской социальной хартии / Яннис Ктистакис. Жув, Париж: Издательство Совета Европы, 2013. 107 с. (Издательство Совета Европы)
5. Ковальчук А. Ю. Визначення правового статусу мігранта в українському законодавстві / Алла Юріївна Ковальчук // Наше право. 2015. №2. С. 64.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 2 жовт. 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 14.04.2021)

7. East African Asians v. The United Kingdom [Електронний ресурс]. 1994. URL: <https://lovdata.no/static/EMDN/emd-1970-004403.pdf>
8. Посібник з європейського антидискримінаційного права [Електронний ресурс]. 2010. URL: <https://rm.coe.int/1680099a18>
9. Fawsie v. Greece and Saidoun v. Greece) (№ 40080/07 та № 40083/07) [Електронний ресурс]. 2011. URL: <https://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/ecthr-saidoun-and-fawsie-v-greece-application-nos-4008307-and-4008007>.
10. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод : Протокол Ради Європи від 20.03.1952 р. : станом на 17 лип. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535 (дата звернення: 15.04.2021).
11. Case of Popov v. France [Електронний ресурс]. 2012. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/FRE#{%22itemid%22:\[%22001-108710%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/FRE#{%22itemid%22:[%22001-108710%22]})
12. Європейська соціальна хартія (переглянута) : Хартія Ради Європи від 03.05.1996 р.: станом на 7 верес. 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062 (дата звернення: 15.04.2021).
13. Справа «Нур Ахмед та інші проти України» (Заява № 42779/12 та 5 інших заяв) : Рішення Європ. суду з прав людини від 18.06.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f21 (дата звернення: 15.04.2021)
14. Огляд рішень Європейського Суду з прав людини за період з 15.06.2020 по 19.06.2020 [Електронний ресурс]. 2020. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Ogljad_ESPL_24.pdf?fbclid=IwAR0q5KFymf_5C_qX0p0jHk6b0eZrywTuZxUa-3Jd7vQKBIrJY_mMrVprl7Q

15. Справа «М.С. проти Словаччини та України» (Заява № 17189/11) :
Рішення Європ. суду з прав людини від 11.06.2020 р. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f36 (дата звернення: 15.04.2021)
16. Справа "Бурдов проти Росії" : Справа Європ. суду з прав людини від
07.05.2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_045 (дата
звернення: 15.04.2021)
17. Дело «Ауад против Болгарии» [Електронний ресурс] // Совет Европы:
Европейский суд по правам человека. 2011. URL:
<https://www.refworld.org.ru/country,,ECHR,,BGR,,54b5162e4,0.html>
18. Дело "Отман (Абу Катада) против Соединенного Королевства"
(краткое содержание) [Електронний ресурс] // Совет Европы:
Европейский суд по правам человека. 2012. URL:
<https://www.refworld.org.ru/type,CASELAW,,JOR,5294bc854,0.html>
19. Bernard Veriter v. France [Електронний ресурс]. 2003. URL:
http://www.worldcourts.com/hrc/eng/decisions/2003.08.06_Veriter_v_France.htm
20. O'Loughlin and Others v. the United Kingdom [Електронний ресурс].
URL: <http://echr.ketse.com/doc/23274.04-en-20050825/>
21. Ахкамова Л. Н. Европейский суд по правам человека как защита прав
мигрантов [Електронний ресурс] / Лилия Нафизовна Ахкамова //
Юридическая наука. 2020. URL:
<https://cyberleninka.ru/article/n/evropeyskiy-sud-po-pravam-cheloveka-kak-zaschita-prav-migrantov/viewer>
22. Тетерин А. В. Интеграция мигрантов и право на свободу
вероисповедания: современные проблемы [Електронний ресурс] /
Александр Викторович Тетерин // Мониторинг общественного мнения.
2018. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/integratsiya-migrantov-i-pravo-na-svobodu-veroispovedaniya-sovremennyye-problemy/viewer>

23. Сірант М. М. Вплив глобалізаційних процесів на формування потоків трудової міграції [Електронний ресурс] / М. М. Сірант // Національний університет "Львівська політехніка". 2014. URL: <https://vlp.com.ua/taxonomy/term/3327>
24. Скоробогатова Н. Є. Регулювання міжнародної міграції трудових ресурсів в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Н. Є. Скоробогатова, Л. С. Карнажук // Сучасні проблеми економіки і підприємництва. Випуск 20, 2017. URL: <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/109702>

References

1. Doklad o mygracyu v myre. 2020 // Mezhdunarodnaja orghanyzacyja po mygracyu (MOM). 2020. #1. S. 529. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/final-wmr_2020-ru.pdf
2. Materialy CourTalks. 2016. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/COURTalks_Asyl_Talk_ENG.pdf
3. Rezoljucija 40/144 Gheneraljnoji Asambleji OON vid 13 ghrudnja 1985 roku "Deklaracija pro prava ljudyny shhodo osib, jaki ne je ghromadjanamy krajiny, v jakij vony prozhyvajutj" : Rezoljucija Orgh. Ob'jedn. Nacij vid 13.12.1985 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_227 (data zvernennja: 14.04.2021)
4. Ktystakys Ja. Zashhyta prav myghrantov v sootvetstvyi s normamy Evropejskoj konvencyu o pravakh cheloveka y Evropejskoj socyjalnoj khartyu / Jannys Ktystakys. Zhuv, Paryzh: Yzdateljstvo Soveta Evropy, 2013. 107 s. (Yzdateljstvo Soveta Evropy)
5. Kovaljchuk A. Ju. Vyznachennja pravovogho statusu mighranta v ukrajinsjkomu zakonodavstvi / Alla Jurijivna Kovaljchuk // Nashe pravo. 2015. #2. S. 64.

6. Konvencija pro zakhyst prav ljudyny i osnovopolozhnykh svobod : Konvencija Rady Jevropy vid 04.11.1950 r. : stanom na 2 zhovt. 2013 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (data zvernennja: 14.04.2021)
7. East African Asians v. The United Kingdom [Elektronnyj resurs].1994. URL: <https://lovdata.no/static/EMDN/emd-1970-004403.pdf>
8. Posibnyk z jevropejskogho antydyskryminacijnogho prava [Elektronnyj resurs]. 2010. URL: <https://rm.coe.int/1680099a18>
9. Fawsie v. Greece and Saidoun v. Greece) (# 40080/07 ta # 40083/07) [Elektronnyj resurs]. 2011. URL: <https://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/ecthr-saidoun-and-fawsie-v-greece-application-nos-4008307-and-4008007>.
10. Protokol do Konvenciji pro zakhyst prav ljudyny i osnovopolozhnykh svobod : Protokol Rady Jevropy vid 20.03.1952 r. : stanom na 17 lyp. 1997 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535 (data zvernennja: 15.04.2021).
11. Case of Popov v. France [Elektronnyj resurs]. 2012. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/FRE#%7B%22itemid%22:\[%22001-108710%22%7D](https://hudoc.echr.coe.int/FRE#%7B%22itemid%22:[%22001-108710%22%7D)
12. Jevropejsjka socialjna khartija (pereghljanuta) : Khartija Rady Jevropy vid 03.05.1996 r. : stanom na 7 veres. 2016 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062 (data zvernennja: 15.04.2021).
13. Sprava «Nur Akhmed ta inshi proty Ukrainy» (Zajava # 42779/12 ta 5 inshykh zajav) : Rishennja Jevrop. sudu z prav ljudyny vid 18.06.2020 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f21 (data zvernennja: 15.04.2021)
14. Oghljad rishenj Jevropejskogho Sudu z prav ljudyny za period z 15.06.2020 po 19.06.2020 [Elektronnyj resurs]. 2020. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Oghljad_ESPL_24.pdf?fbclid=I

wAR0q5KFymf_5C_qX0p0jHk6b0eZrywTuZxUa-
3Jd7vQKBIrJY_mMrVprl7Q

15. Sprava «M.S. proty Slovachchyny ta Ukrainy» (Zajava # 17189/11) : Rishennja Jevrop. sudu z prav ljudyny vid 11.06.2020 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f36 (data zvernennja: 15.04.2021)
16. Sprava "Burdov proty Rosiji" : Sprava Jevrop. sudu z prav ljudyny vid 07.05.2002 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_045 (data zvernennja: 15.04.2021)
17. Delo «Aaad protiv Bolgarii» [Elektronnyj resurs] // Sovet Yevropy: Yevropeyskiy sud po pravam cheloveka. 2011. URL: <https://www.refworld.org.ru/country,,ECHR,,BGR,,54b5162e4,0.html>
18. Delo "Otman (Abu Katada) protiv Soedinennogo Korolevstva" (kratkoe sodержanie) [Elektronnyj resurs] // Sovet Yevropy: Yevropeyskiy sud po pravam cheloveka. 2012. URL: <https://www.refworld.org.ru/type,CASELAW,,JOR,5294bc854,0.html>
19. Bernard Veriter v. France [Elektronnyj resurs]. 2003. URL: http://www.worldcourts.com/hrc/eng/decisions/2003.08.06_Veriter_v_France.htm
20. O'Loughlin and Others v. the United Kingdom [Elektronnyj resurs]. URL: <http://echr.ketse.com/doc/23274.04-en-20050825/>
21. Akhkamova L. N. Yevropeyskiy sud po pravam cheloveka kak zashchita prav migrantov [Elektronnyj resurs] / Liliya Nafizovna Akhkamova // Yuridicheskaya nauka. 2020. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/evropeyskiy-sud-po-pravam-cheloveka-kak-zaschita-prav-migrantov/viewer>
22. Teterin A. V. Integratsiya migrantov i pravo na svobodu veroispovedaniya: sovremennye problemy [Elektronnyj resurs] / Aleksandr Viktorovich Teterin // Monitoring obshchestvennogo mneniya. 2018. URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/integratsiya-migrantov-i-pravo-na-svobodu-veroispovedaniya-sovremennye-problemy/viewer>

23. Sirant M. M. Vplyv globalizacijnykh procesiv na formuvannja potokiv trudovoji mighraciji [Elektronnyj resurs] / M. M. Sirant // Nacionaljnyj universytet "Ljvivsjka politehnika". 2014. URL: <https://vlp.com.ua/taxonomy/term/3327>
24. Skoroboghatova N. Je. Reghuljuvannja mizhnarodnoji mighraciji trudovykh resursiv v umovakh globalizaciji [Elektronnyj resurs] / N. Je. Skoroboghatova, L. S. Karnazhuk // Suchasni problemy ekonomiky i pidpryjemnytvo. Vypusk 20, 2017. URL: <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/109702>